

Караченцев І. В.,
к.ю.н., асистент кафедри
кримінального процесу
Національного юридичного
університету імені Ярослава
Мудрого, м. Харків

СЕМЕН АРОНОВИЧ АЛЬПЕРТ – ПІВ СТОЛІТТЯ СЛУЖІННЯ НАУЦІ ТА ОСВІТІ

Я навчався на 1-му слідчо-прокурорському факультеті спочатку Харківського юридичного інституту, а в подальшому Української юридичної академії протягом 1988–1993 років.

Кримінальний процес на нашому факультеті викладав професор Альперт Семен Аронович, а перед випускними екзаменами додатково курс лекцій із кримінального процесу читав професор Грошевий Юрій Михайлович, семінари вела Мирошниченко Тетяна Миколаївна.

Коли у липні 1993 року я прийшов працювати до прокуратури, прокурор району мені сказав: «Забудьте все, чому вас навчали в Академії, тут практика».

Життя надало мені в подальшому можливість перевірити, чи правильна така думка.

Спочатку я працював помічником прокурора району по нагляду за додержанням законів органами дізнання і слідчими органами внутрішніх справ, слідчим районної прокуратури, прокурором відділу нагляду за додержанням законів органами дізнання і слідчими органами внутрішніх справ прокуратури області, слідчим прокуратури області з особливо важливих справ та слідчим у складі слідчо-оперативної групи Генеральної прокуратури України, неодноразово доводилось очолювати міжвідомчі слідчо-оперативні групи, у які входили слідчі прокуратури, оперативні працівники СБУ та УБОЗу, працівники контрольно-ревізійного управління області, працював начальником юридичного відділу українсько-англійської фірми, захисником, представником господарських організацій у різних процесах, а також більше ніж 15 років – суддею, слідчим і ювенальним суддею, усі ці роки курирував найбільшу в Україні Темнівську виправну колонію № 100, у якій утримуються особи, неодноразово засуджені за вчинення тяжких злочинів до покарання у вигляді позбавлення волі, та особи, засуджені за вчинення особливо тяжких злочинів до покарання у виді довічного позбавлення волі.

Позаду сотні проведених оглядів місця події, численні допити, експертизи, інші слідчі дії, розслідування різних категорій справ, починаючи з крадіжок, зґвалтувань, вбивств, дорожньо-транспортних пригод з участю працівників правоохоронних органів, закінчуючи високоінтелектуальними справами щодо розкрадань державного та колективного майна в нафтогазовій галузі, електроенергетиці, на транспорті, у банківській та податковій сфері, нецільового використання бюджетних коштів, хабарництва високопосадовцями міста Харкова, розкрадання державної власності в особливо великих розмірах, перевищення та зловживання влади державними службовцями категорії «А»

по справам до одного мільярда доларів США, направлені до суду кримінальні справи з обвинуваченням у розкраданні державних коштів на мільйони доларів США разом із заарештованими обвинуваченими.

За 30 років я брав участь у десятках тисяч процесів по кримінальних, цивільних, адміністративних, господарських, сімейних, виборчих, земельних, трудових справам, а також по справах про адміністративне правопорушення, брав участь у виконавчому провадженні.

За весь цей час я брав участь майже в усіх слідчих і судових діях, здійснював і прокурорський нагляд, і судовий контроль за додержанням законності, додержанням прав і свобод людини, неодноразово виступав захисником у кримінальному процесі під час досудового слідства та судового розгляду справ, виступав у судах представником господарських організацій.

Таких учнів, як я, у Семена Ароновича тисячі. Усі ми теплими словами згадуємо його на зустрічах випускників.

Краща оцінка вчителю – це пам'ять його учнів.

Сьогоднішній поважний форум пам'яті Семена Ароновича ще раз підтверджує значущість його ідей і його прикладу для нас.

Життя подарувало мені за весь цей час можливість відчувати кримінальний процес із різних сторін – як КПК України 1960 р., так і КПК України 2012 р., порівняти в роботі ці кодекси, визначитися з результатами правозастосування окремих інститутів нового кримінально-процесуального кодексу, тернисту дорогу, а десь і стежки до правосуддя, ціну досягнень, результати змін, а також усі плюси і мінуси у процесуальних можливостях усіх учасників процесу.

І коли мені говорили в 1993 році: «Забудьте все, чому вас навчали в Академії, тут практика», і зараз, через 30 років, я скажу, що той прокурор, що сказав це, дуже сильно помилявся.

Усі ці роки зіркою, яка осяювала мені дорогу, були саме ті знання, які в нас, ще зовсім молодих хлопчиків, заклали наші вчителі-професори: Альперт Семен Аронович, Грошевий Юрій Михайлович, Тацій Василь Якович, Сташис Володимир Володимирович, Марочкін Іван Єгорович, Мусіяка Віктор Лаврентійович, Горшеньов Віктор Михайлович, Красько Ісай Єфимович, Страхов Микола Миколайович, Рогожин Анатолій Йосипович, Бущенко Петро Аркадійович та ін.

Саме вони заклали в нас фундамент, на якому ґрунтується повага до закону і прав людини, прагнення досягнути світла правосуддя, бажання бути схожими на наших великих вчителів, вдихнули в нас, як душу, дух законів.

Наші вчителі любили нас, а ми любили їх. І брали приклад з них.

Зараз я суддя у відставці та працюю з 2021 року спочатку викладачем кафедри судострою та прокурорської діяльності, а зараз – викладачем кафедри кримінального процесу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

За весь цей час з викладання різних наукових дисциплін, крім основного матеріалу, кожній із груп студентів я обов'язково розповідав додатково, що ми живемо під час четвертої промислової революції, і технології, у тому числі юридичні технології, значно змінили наш світ, організаційні моделі судів, процес судочинства, мислення, способи спілкування.

Існуючі патерни постійно змінюються.

Технології і далі будуть змінювати наше життя, організацію виробничих процесів і відносини між людьми.

На практиці у швидко мінливому світі найдорожчим товаром стає інформація. І зараз найбагатші люди світу вкладають гроші саме у знання, а не в коштовні речі.

Саме те, у які кластери знань сьогодні ми будемо вкладати свій час, і визначить в подальшому наше майбутнє.

У цих умовах інформаційні потоки будуть лише збільшуватись, їхня швидкість наростати. Не всі зможуть обробляти потоки інформації з однаковою швидкістю. Знань, які ми отримуємо, традиційно вже сьогодні недостатньо.

Тому в цих умовах будуть потрібні люди з творчим мисленням, у світі, у якому уява, творчість, рішучість, наполегливість стають надважливішими якостями.

Життя вимагає від нас все більше і більше комплексних знань.

Сучасним юристам необхідні комплексні живі знання і в галузі економіки, фінансів, інтелектуальної власності, корпоративних прав, розвиток організаторських здібностей та навичок щодо управління організаційними процесами, а також отримання знань у галузі технологій (це і знання в галузі програмування, і щодо роботи зі штучним інтелектом, який зараз уже застосовують у своїй роботі провідні юридичні фірми США, суди США і Китаю), знання мови міжнародного спілкування, вимальовуються перші контури надважливості знань в галузі біотехнологій, які будуть змінювати і процеси, і спосіб життя, і відносини між людьми вже протягом найближчих десятиліть, як це зробили за останні 30 років технології в галузі електроніки.

Крім цього, надважливим питанням стає необхідність розвитку юридичної футурології (англ. future – майбутнє). Уже зараз при університетах США існують кафедри футурології де вчені-футурологи за допомогою наукових методів (наприклад, Дельфійського методу) досліджують майбутнє так, як історики досліджують минуле.

Уже зараз ми повинні трансформувати свою систему освіти таким чином, щоб разом зі знаннями, що є фундаментом будь-якої практики, давати студентам методологію мислення, яка дозволить їм швидко знаходити і обробляти юридичну інформацію (закони і прецеденти) і приймати обґрунтовані, законні та справедливі юридичні рішення, а також під час спеціальних занять розвивати в них необхідні для здійснення функцій правосуддя здібності і якості.

Але, незважаючи на те, що обсяги інформації збільшуються, а темпи її оброблення прискорюються (у Китаї 120 тисяч суддів виносять зараз за допомогою штучного інтелекту протягом одного року 19 мільйонів судових рішень, а в Україні 4 тисячі суддів протягом року без застосування штучного інтелекту приймають близько 4 мільйонів судових рішень, інформаційна база Верховного Суду вже нараховує близько 5 тисяч обов'язкових до застосування висновків (тобто прецедентів) Верховного Суду), наша правова система вже давно перестала бути романо-германською, а стала змішаною.

Так, відповідно до ч. 2 ст. 19 Закону України «Про Міжнародні договори України» від 29 червня 2004 року № 1906-IV: «Якщо міжнародним договором України, який набрав чинності в установленому порядку, встановлено інші правила, ніж ті, що передбачені у відповідному акті законодавства України, то застосовуються правила міжнародного договору».

Прийняттям Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» від 23 лютого 2006 року № 3477-IV, де відповідно до ч. 2 ст. 17 цього Закону: «Суди застосовують при розгляді справ Конвенцію (995-004) та практику Суду як джерело права», друга хвиля змін закріпила в нашому законодавстві судовий прецедент ЄСПЛ як джерело права.

Революція зі зміною системи права та у правозастосуванні закінчилась прийняттям Закону України «Про судоустрій та статус суддів» від 2 червня 2016 року № 1402-VIII (з доповненнями в редакції Закону № 2147-VIII від 3 жовтня 2017 року), відповідно до ч. 5, ч. 6 ст. 13 якого «Висновки щодо застосування норм права, викладені у постановах Верховного Суду, є обов'язковими для всіх суб'єктів владних повноважень, які застосовують у своїй діяльності нормативно-правовий акт, що містить відповідну норму права. Висновки щодо застосування норм права, викладені у постановах Верховного Суду, враховуються іншими судами при застосуванні таких норм права».

У спільному Висновку Венеціанської комісії та Дирекції зі співпраці Генеральної дирекції з прав людини та правових питань Ради Європи від 11 жовтня 2010 р. № 588/2010 підкреслено, що ідея верховного суду полягає в тому, що такий суд надає прецедентне тлумачення закону і таким чином забезпечує однакове тлумачення закону всіма судами (п. 31).

Висновки щодо застосування норм права Верховного Суду – це фактично і є прецеденти суду касаційної інстанції, обов'язкові до застосування всіма іншими судами України.

Я вважаю, що студентам-юристам обов'язково знадобляться три речі, яких я додатково повинен їх навчити під час семінарів:

1. Як швидко знайти необхідний нормативний акт.
2. Як швидко знайти необхідну судову практику (прецеденти).
3. Методика складання процесуальних документів.

Перші два питання ми можемо вирішити вже зараз, користуючись наявними юридичними технологіями.

Що стосується третього питання, то необхідність надання унікальної методології для прийняття процесуальних рішень і складання процесуальних документів уже у 80-х 90-х роках минулого століття розумів професор Альперт Семен Аронович.

Це був погляд у майбутнє, навіть за часів, коли ми ще не знали ні комп'ютерів, ні інтернету, коли соціальні мережі і гаджети ще не увірвалися в наше життя.

Але для мене через роки яскравим променем досі сяє «*принцип Альперта*», універсальний метод закладений моїм вчителем при складанні процесуальних документів, згідно з яким усі процесуальні документи необхідно складати словами закону.

Він учив нас на своїй лекції: «Якщо в законі немає “терміна постанова про закриття кримінального переслідування”, то не може і бути процесуального рішення, процесуальної постанови про закриття кримінального переслідування».

Він говорив: «Ви завжди повинні всі свої процесуальні документи складати словами закону, у точній відповідності до закону».

Саме цьому сьогодні я вдячний своєму великому вчителю – Семену Ароновичу Альперту, саме посіяні ним зерна справедливості, поваги до закону, поваги до прав людини допомогли мені протягом свого життя приймати складні правильні рішення.

Саме цьому, вдячний учень, перед великим розумом свого вчителя я схиляю голову, а його ідеї Ad astra (латин. – до зірок) продовжують і зараз світити перед нами світлим полум'ям та осяють нам дорогу в майбутнє.

